

TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA XARAJATLARNI STRATEGIK BOSHQARISH ISTIQBOLLARI

Masharipova Durdona Ulugbekovna

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya

akademiyasi tayanch doktoranti

<https://orcid.org/0009-0002-3685-318X>

e-mail: DMasharipova@bfa.uz

Annotatsiya: Mazkur tezisda tijorat banklarida raqamli texnologiyalar asosida xarajatlarni strategik boshqarish masalalari tahlil qilingan. Tadqiqotda avtomatlashtirish, raqamli platformalar va ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv mexanizmlarining bank xarajatlar tuzilmasiga ta'siri yoritilgan. Xorijiy banklar tajribasi raqamli yechimlar operasion xarajatlarni optimallashtirish va moliyaviy samaradorlikni oshirishda muhim ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi. Olingan natijalar tijorat banklarida raqamli transformatsiyani strategik yondashuv asosida amalga oshirish zarurligini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, raqamli texnologiyalar, strategik boshqaruv, operasion xarajatlar, bank samaradorligi.

Hozirgi raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklari faoliyatida xarajatlarni samarali va uzoq muddatli boshqarish strategik ahamiyat kasb etmoqda. Raqamli texnologiyalar banklarning an'anaviy xarajatlarni qisqartirish yondashuvidan voz kechib, xarajatlarni strategik boshqarish modeli asosida qayta tashkil etish imkonini bermoqda. Avtomatlashtirish, raqamli platformalar, sun'iy intellekt va ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv mexanizmlari bank xarajatlar tuzilmasini optimallashtirishda muhim vositaga aylanmoqda.

Raqamli texnologiyalar asosida xarajatlarni strategik boshqarish banklarga operatsion jarayonlarni shaffoflashtirish, resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish va moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash imkonini beradi. Ayniqsa,

back-office jarayonlarini raqamlashtirish, masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirish va xarajatlarni real vaqt rejimida monitoring qilish banklarda strategik qarorlar qabul qilish sifatini yaxshilamoqda.

So'nggi yillarda tijorat banklarida xarajatlarni strategik boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanish masalalari xalqaro ilmiy tadqiqotlarda keng yoritilmoqda. Tadqiqotlar raqamli transformatsiyani faqat operasion xarajatlarni qisqartirish vositasi emas, balki bankning uzoq muddatli strategiyasini shakllantiruvchi muhim omil sifatida baholaydi.

Bank for International Settlements tomonidan olib borilgan tahlillarda raqamli texnologiyalar banklarda xarajatlarni real vaqt rejimida monitoring qilish, resurslarni samarali qayta taqsimlash va strategik qaror qabul qilish sifatini oshirish imkonini berishi ta'kidlanadi. Mualliflar raqamli yechimlar banklarda xarajatlarni boshqarishni ma'lumotlarga asoslangan strategik modelga o'tkazishini qayd etadi [1].

International Monetary Fund tadqiqotlarida raqamli transformatsiya banklarning xarajatlar tuzilmasiga uzoq muddatli ta'sir ko'rsatib, cost-to-income ko'rsatkichlarining barqaror pasayishiga olib kelayotgani ko'rsatilgan. Xususan, avtomatlashtirish va raqamli platformalar strategik xarajatlarni rejalashtirishda muhim vosita sifatida baholanadi [2].

Accenture tadqiqotlarida esa sun'iy intellekt, Big Data va cloud texnologiyalar asosida xarajatlarni strategik boshqarish banklarga operasion samaradorlikni oshirish bilan birga, yangi raqamli biznes modellarni shakllantirish imkonini berishi ta'kidlanadi. Mualliflar raqamli texnologiyalar bank xarajatlarini boshqarishda raqobat ustunligini ta'minlashini qayd etadi [3].

Raqamli texnologiyalar asosida xarajatlarni strategik boshqarish xorijiy tijorat banklari amaliyotida operatsion samaradorlikni oshirish ba uzoq muddatli moliyaviy barqarorlikni ta'minlashning muhim yo'nalishiga aylangan. Avtomatlashtirish, sun'iy intellekt, ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv va raqamli platformalar xarajatlarni faqat qisqartirish emas, balki ularni **strategik qayta taqsimlash** imkonini bermoqda. Natijada banklar resurslarni yuqori

qo'shimcha qiymat yaratuvchi yo'nalishlarga yo'naltirmoqda.

Quyida ayrim xorijiy tijorat banklarida raqamli texnologiyalar asosida xarajatlarni strategik boshqarish natijalari keltiriladi.

1-jadval

Xorijiy tijorat banklarida raqamli texnologiyalar asosida xarajatlarni strategik boshqarish natijalari [1-3]

Bank (mamlakat)	Qo'llanilgan raqamli yechim	Strategik xarajat natijasi	Asosiy ko'rsatkich
ING Bank (Niderlandiya)	Agile IT, data-driven cost management	Back-office xarajatlari qisqardi	–30 %
BBVA (Ispaniya)	Big Data va raqamli platformalar	Filial xarajatlari optimallashti	–25 %
DBS Bank (Singapur)	Digital-first strategy, AI	Cost-to-income ko'rsatkichi yaxshilandi	43 % → 32 %
HSBC (Buyuk Britaniya)	Digital onboarding, e-KYC	Ma'muriy xarajatlar kamaydi	–20 %

Jadvalda keltirilgan ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar asosida xarajatlarni strategik boshqarish banklarda eng avvalo back-office va filial infratuzilmasi bilan bog'liq xarajatlarni optimallashtirishga xizmat qilmoqda. ING Bank va BBVA tajribasi ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv va raqamli platformalar xarajatlarni rejalashtirishda samarali ekanini ko'rsatadi.

DBS Bank misolida raqamli-first strategiya xarajatlar tuzilmasini tubdan o'zgartirib, cost-to-income ko'rsatkichining sezilarli darajada yaxshilanishiga olib kelgan. HSBC tajribasi esa raqamli identifikatsiya va onboarding jarayonlari ma'muriy xarajatlarni strategik qisqartirish imkonini berganini tasdiqlaydi.

Umuman olganda, xorij tajribasi raqamli texnologiyalar banklarda

xarajatlarni reaktiv qisqartirish vositasi emas, balki **uzoq muddatli strategik boshqaruv instrumenti** sifatida qo'llanilayotganini ko'rsatadi. Bu yondashuv banklarning raqobatbardoshligi va moliyaviy barqarorligini mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega.

Xorijiy tajriba tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar asosida xarajatlarni strategik boshqarish tijorat banklari faoliyatida samaradorlikni oshirishning muhim omiliga aylanmoqda. Avtomatlashtirish va ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv banklarda back-office hamda filial xarajatlarini sezilarli darajada optimallashtirish imkonini bermoqda. Raqamli-first strategiyani joriy etgan banklarda cost-to-income ko'rsatkichlarining barqaror yaxshilanishi kuzatilmoqda. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar bank xarajatlarini qisqa muddatli qisqartirish emas, balki uzoq muddatli strategik boshqarish vositasi sifatida namoyon bo'lmoqda.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati

[1] Bank for International Settlements. Digital transformation and strategic cost management in banking // BIS Quarterly Review. – Basel, 2024. – P. 18–34.

[2] International Monetary Fund. Digitalization, efficiency and cost structures in banking. – Washington, DC: IMF, 2023. – 41 p.

[3] Accenture. Strategic Cost Management in the Digital Banking Era. – Dublin: Accenture Research, 2024. – 36 p.